

Masturbacja u dzieci- norma czy patologia?

Wielu rodziców i opiekunów doświadczyło lub słyszało historię znajomych, kiedy ich 3-5 latek dotykał się po narządach płciowych. Reakcje dorosłych najczęściej bywają karcące, Oceniając negatywnie zachowania seksualne dzieci i odrywając je od procesów intrapsychoicznych, zaprzeczamy zasadzie psychologii rozwoju, w której wcześniejsze stadia rozwojowe stanowią podstawę dla rozwoju stadiów późniejszych. Człowiek dorosły często ocenia zachowania ze swojej perspektywy, jako niedojrzałe, zapominając, że są one adekwatne do danego okresu rozwojowego dziecka. Taki sposób oceny wywołuje u osób dorosłych lęki dotyczące wszelkich zachowań seksualnych u dzieci przed osiągnięciem określonej granicy np.18+. Podejście to doprowadza do milczenia o wrodzonej naturze tych zachowań. Zdarza się, że typowe zachowania seksualne dzieci i młodzieży przyjmowane są przez osoby dorosłe z lękiem i traktowane jako przejaw patologii.

Rodzaje masturbacji u dzieci i ich funkcje

Seksualność jest integralną cechą naszej tożsamości, towarzyszy nam ona i podlega zmianom przez całe życie. Zdrowe zachowania seksualne mogą pojawiać się na różne sposoby, np. w zabawie, poprzez dotyk, wypowiedziach dziecka i jego pytaniach, zainteresowaniach i ciekawości czy w relacjach z innymi. To jak wyrażana jest seksualność zależy od etapu rozwoju dziecka. **Zachowania masturbacyjne należą do podstawowych form ekspresji seksualnej pojawiającej się u dzieci.** Masturbację dziecięcą definiuje się jako stymulowanie własnego ciała, głównie obszarów erogennych przez dziecko i wywoływanie w ten sposób uczucia przyjemności. Badania nad rozwojem seksualnym młodych osób wykazały, że **masturbacja dziecięca należy do dość częstych zjawisk.** Można wyodrębnić co najmniej trzy rodzaje, przyjmując za kryterium różnicowania mechanizm powstawania oraz pełnioną funkcję.

Pierwszym najbardziej powszechnym rodzajem jest **masturbacja podejmowana w celu osiągnięcia przyjemności - rozwojowa.** U jej podłoża leży dążenie do dostarczenia sobie przez dziecko doznań, których źródłem jest stymulacja obszarów erogennych. Poza tymi doznaniem dziecko nie oczekuje niczego innego. Sama przyjemność płynąca z określonego rodzaju aktywności cielesnej jest dla dziecka wystarczającym motywem do jej podejmowania.

Drugi typem masturbacji jest **masturbacja eksperymentalna**. U jej podstaw leży motywacja poznawcza połączona z motywacją seksualną. Dziecko, eksplorując własne ciało, odkrywa zdolność do reagowania przyjemnością na stymulację określonych jego okolic. Głównym celem działania jest ciekawość, chęć poznania właściwości fizycznych. Efektem ubocznym jest przeżycie nieoczekiwanych doznań. Ten typ masturbacji zasadniczo różni się od poprzednio opisanego. Aktywność dziecka nie jest nastawiona na osiągnięcie przyjemności i nie ma powtarzalnego charakteru, nie bywa ukrywana, ale, niestety, bywa dla dziecka szkodliwa. Ze względu na te cechy wymaga odmiennego traktowania. Dziecko, dążąc do poznania swojego ciała, może doprowadzić do jego uszkodzenia przez, na przykład, wprowadzenie przedmiotów do pochwy czy cewki moczowej, podwiązywanie penisa sznurkiem. Powinno dowiedzieć się więc, że wszelka aktywność – w tym także seksualna – nie należy do normy w sytuacji, gdy zagraża życiu lub zdrowiu człowieka – niezależnie od jego wieku. W przypadku takich zachowań należy zastanowić się w jaki sposób można dostarczyć dziecku nowych bodźców (atrakcyjne zabawy, sport na świeżym powietrzu itp.), tak aby zaspokoić jego deficyt.

Masturbacja instrumentalna – trzeci typ masturbacji dziecięcej – spełnia rolę **zachowania sygnalizującego istnienie problemu**, z którym dziecko nie potrafi się skutecznie uporać. Dziecko podejmuje aktywność seksualną po to, by osiągnąć w ten sposób inne, pozaseksualne cele. Ten rodzaj masturbacji przybiera postać nałogu - np. dziecko musi zacząć dotykać swoich genitaliów, żeby usnąć. Ogólny mechanizm traktowania przez dziecko masturbacji jako narzędzia nagradzania czy zastępczego zaspokajania nie oddaje całego bogactwa sytuacji, w której zostaje ona uruchomiona. Tym rodzajem masturbacji posługują się dzieci w różnym wieku, w tym także dzieci młodsze (przed osiągnięciem trzeciego roku życia), które masturbują się znacznie rzadziej niż dzieci przedszkolne.

1. Identyfikacja

Dokładna znajomość trzech zupełnie różnych mechanizmów powstania masturbacji wiedzie do rozróżnienia zachowań rozwojowych od nierozwojowych i do podejmowania interwencji jedynie w sytuacjach, gdy ekspresja dziecka wykracza poza normę rozwojową. Błędem jest przypisywanie dziecku, które dotyka swoich genitaliów dorosłych intencji. Dlatego nie warto zamartwiać się, kiedy nasze dziecko zachowuje się w sposób tylko i wyłącznie dla nas krępujący. Umiejętność rozpoznawania charakteru zachowań seksualnych

dzieci i młodzieży oraz właściwego reagowania na nie pomaga dorosłym wspierać rozwój zdrowej seksualności oraz chronić młodych ludzi przed krzywdzeniem.

W identyfikacji charakteru i znaczenia danego zachowania seksualnego pomoże model sygnalizacji świetlnej:

CZERWONE ŚWIATŁO

Zachowania seksualne krzywdzące innych lub autodestrukcyjne, ponieważ:

- są nadmierne, kompulsywne, przymusowe, związane z użyciem siły, poniżające lub zastraszające;
- są utrzymywane w tajemnicy, manipulacyjne, podstępne albo związane z przekupstwem;
- są nieadekwatne do wieku i etapu rozwoju dziecka; występują pomiędzy dziećmi, które istotnie się różnią pod względem wieku lub siły fizycznej.

Takie zachowania sygnalizują konieczność zapewnienia natychmiastowej ochrony i dodatkowej pomocy.

Do 4-5 lat

- kompulsywna masturbacja, która może powodować urazy albo jest szczególnie uporczywa
- uporczywe poruszanie tematyki seksualnej w rozmowach, pracach plastycznych lub zabawie
- ujawnienie przez dziecko wykorzystywania seksualnego
- uporczywe naśladowanie zachowań erotycznych lub czynności seksualnych
- natarczywe dotykание genitaliów / intymnych części ciała innych osób
- przymuszanie innych dzieci do czynności seksualnych
- podejmowanie zachowań seksualnych z innymi dziećmi, m.in. penetracja przy użyciu przedmiotów, masturbowanie innych, seks oralny
- wystąpienie choroby przenoszonej drogą płciową

6-10 lat

- kompulsywna masturbacja, np. prowadząca do samookaleczania, poszukiwanie widowni dla prezentowania zachowań seksualnych
- ujawnienie przez dziecko wykorzystywania seksualnego
- agresja rówieśnicza zawierająca elementy agresji seksualnej, np. rozbieranie i dotykание rówieśników wbrew ich woli, groźby seksualne w

ŻÓLTE ŚWIATŁO

Zachowania seksualne, które wzbudzają niepokój ze względu na:

- swoją natarczywość, intensywność, częstotliwość, lub czas trwania;
- typ aktywności lub wiedzę nieadekwatną do wieku lub stopnia rozwoju;
- różnicę wieku, nierówność sił lub kompetencji;
- zagrożenie zdrowia i bezpieczeństwa dziecka lub innych osób;
- zaskakujące zmiany w zachowaniu dziecka.

Takie zachowania sygnalizują konieczność monitorowania i zapewnienia pomocy.

Do 4-5 lat

- przedkładanie masturbacji nad inne formy aktywności
- uporczywe obserwowanie innych osób w trakcie czynności seksualnych, w toalecie albo nagich
- wchodzenie za innymi osobami do toalety czy łazienki, próby ich dotykания
- uporczywe dotykание genitaliów / intymnych części ciała innych dzieci;
- próby dotykания lub dotykание intymnych części ciała osób dorosłych piersi, pośladków lub genitaliów
- dotykание genitaliów zwierząt mimo upomnień ze strony dorosłych

6-10 lat

- przedkładanie masturbacji nad inne formy aktywności,
- masturbacja w miejscach publicznych, z udziałem innych i/lub prowadząca do urazów
- wypowiedzi, prace plastyczne, zabawy o jawnie seksualnym charakterze
- natarczywe pytania dotyczące seksualności, mimo otrzymania

ZIEŁONE ŚWIATŁO

Zachowania seksualne, które stanowią element prawidłowego rozwoju:

- są spontaniczne, wynikające z ciekawości, bez troski, łatwe do skorygowania, przyjemne i podejmowane za obopólną zgodą;
- są adekwatne do wieku i poziomu rozwoju dziecka;
- stanowią formę aktywności lub zabawy między dziećmi w podobnym wieku i o podobnym poziomie kompetencji;
- wynikają z chęci zrozumienia i gromadzenia informacji;
- nie zakłócają innych form aktywności dziecka.

Takie zachowania dają okazję do rozmowy na temat seksualności.

Do 4-5 lat

- brak zawstydzenia nagością
- dotykание swojego ciała i genitaliów
- masturbacja nie dominująca nad innymi formami codziennej aktywności
- zainteresowanie częściami i funkcjami ciała dotykание genitaliów dzieci podczas zabawy, np. w kąpiele
- uczestnictwo w zabawach naśladowujących codzienne życie (zabawa w lekarza, rodzinę), związanych z oglądaniem lub dotykaniem części ciała znajomych dzieci
- zainteresowanie intymnymi częściami ciała osób dorosłych (piersi, pośladki lub genitalia)
- ciekawość i pytania dotyczące sfery seksualnej, np. skąd się biorą dzieci

6-10 lat

- kształtujące się poczucie wstydu związanego z nagością
- dotykание swoich genitaliów
- masturbacja z rosnącą świadomością, że jest to czynność prywatna
- zaciekawienie genitaliami innych dzieci (zabawa w doktora, wzajemne pokazywanie genitaliów)
- zaciekawienie seksualnością, np. pytania dotyczące tego, skąd się biorą

- listach, rysunkach lub SMS-ach
- zachowania seksualne z udziałem dużo młodszych lub słabiej rozwiniętych dzieci
- symulowanie lub uczestniczenie w czynnościach seksualnych, wykraczających poza zachowania typowe dla wieku takich jak seks oralny czy stosunek płciowy
- aktywność seksualna z udziałem zwierząt
- przekazywanie nieznanym przez Internet albo telefon danych umożliwiających identyfikację; przekazywanie wizerunków o charakterze seksualnym
- wystąpienie choroby przenoszonej drogą płciową

11-14 lat

- kompulsywna masturbacja prowadząca do samookaleczenia, poszukiwanie widowni dla prezentowania zachowań seksualnych
- nakłanianie innych osób do aktywności seksualnej przy użyciu technik uwodzenia, takich jak prezenty, kłamstwa czy pochlebstwa, zmuszanie innych do czynności seksualnych
- seks oralny i/lub stosunek płciowy z osobami istotnie różniącymi się wiekiem, stopniem rozwoju
- celowe przesyłanie i/lub publikowanie wizerunków o charakterze seksualnym, przedstawiających siebie lub inną osobę, w tym pornografii dziecięcej
- utrzymane w tajemnicy przed znajomymi czy osobami dorosłymi umówienie się na spotkanie z osobą poznaną przez Internet
- kontakty seksualne ze zwierzętami
- aktywność seksualna w zamian za pieniądze lub inne korzyści materialne
- wystąpienie choroby przenoszonej drogą płciową albo ciąży

15-17 lat

- kompulsywna masturbacja prowadząca do samookaleczenia, masturbacja w miejscach publicznych, poszukiwanie widowni dla prezentowania zachowań seksualnych

- odpowiedzi
- rozbieranie się i/lub ekspozycja intymnych części ciała w miejscach publicznych, mimo zwracania uwagi na niewłaściwość tego zachowania
- podglądanie innych nago, dotykanie ich intymnych części ciała
- dążenie do obnażania innych dzieci (ściągnięcie spodni, podnoszenie spódniczek) mimo upomnień
- uporczywe naśladowanie relacji erotycznych, angażowanie w te czynności innych dzieci i dorosłych
- dotykanie genitaliów zwierząt mimo zakazów
- używanie Internetu lub telefonu komórkowego do kontaktowania się z osobami nieznanymi i przekazywanie danych umożliwiających identyfikację

11-14 lat

- przedkładanie masturbacji nad inne formy aktywności,
- masturbacja w miejscach publicznych, z udziałem innych i/lub prowadząca do urazów
- uporczywe wypowiedzi, prace plastyczne, zabawy o charakterze seksualnym lub zawierające groźby seksualne
- poszukiwanie materiałów dla dorosłych np. filmów, gier czy publikacji internetowych zawierających treści seksualne
- wielokrotne wyrażanie obawy przed ciążą lub chorobami przenoszonymi drogą płciową
- wyraźna zmiana w zachowaniu np. flirtowanie w sposób typowy dla starszej młodzieży lub osób dorosłych, preferowanie relacji z istotnie starszymi nastolatkami bądź dorosłymi
- podejmowanie czynności seksualnych z rówieśnikiem, wykraczających poza zachowania typowe dla wieku np. głębokie pocałunki, wzajemna masturbacja
- seks oralny i/lub stosunek płciowy ze znajomym partnerem w podobnym wieku i o zbliżonym stopniu rozwoju
- używanie Internetu lub telefonu komórkowego do kontaktowania się z osobami nieznanymi i przekazywanie danych umożliwiających identyfikację

15-17 lat

- zaabsorbowanie seksualnością zakłócające codzienne funkcjonowanie
- celowe podglądanie innych gdy są nago lub w trakcie czynności

- dzieci, płci, związków,
- czynności seksualnych wypowiedzi z użyciem wulgaryzmów, wyrazów opisujących czynności fizjologiczne lub nazw intymnych części ciała

11-14 lat

- rosnąca potrzeba prywatności
- masturbacja na osobności
- zaciekawienie i poszukiwanie informacji na temat seksualności
- rozmowy o seksie
- zainteresowanie i/lub uczestnictwo w młodzieńczych związkach (chodzenie z chłopakiem/dziewczyną)
- przytulanie się, całowanie, dotykanie ze znajomymi rówieśnikami
- wzajemne oglądanie i porównywanie intymnych części ciała wśród rówieśników tej samej płci

15-17 lat

- wyraźna potrzeba prywatności
- masturbacja na osobności
- poszukiwanie informacji na temat seksualności
- oglądanie materiałów erotycznych w

- szczególne zainteresowanie agresywną i/lub nielegalną pornografią np. dziecięcą
 - seks oralny i/lub stosunek płciowy z osobami istotnie różniącymi się wiekiem, stopniem rozwoju
 - nakłanianie innych osób do aktywności seksualnej przy użyciu technik uwodzenia, takich jak prezenty, kłamstwa czy pochlebstwa, zmuszanie innych do czynności seksualnych
 - świadome przesyłanie i/lub publikowanie seksualnych wizerunków innej osoby bez jej zgody
 - utrzymane w tajemnicy przed znajomymi czy osobami dorosłymi umówienie się na spotkanie z osobą poznaną przez Internet
 - kontakty seksualne ze zwierzętami
 - aktywność seksualna w zamian za pieniądze, korzyści materialne, możliwość mieszkania, narkotyki lub alkohol
 - zmuszanie innych do czynności seksualnych
 - ryzykowne zachowania seksualne, m.in. seks bez zabezpieczenia, podejmowanie czynności seksualnych pod wpływem alkoholu czy narkotyków, kontakty seksualne z wieloma partnerami i/lub częste zmiany partnera
- seksualnych
 - jawne wypowiedzi, prace plastyczne lub czynności, które są obsceniczne lub zawierają groźby seksualne
 - ekspozycja intymnych części ciała w miejscach publicznych, w obecności rówieśników np. obnażanie się
 - wykorzystywanie Internetu lub telefonu komórkowego do przesyłania i odbierania wizerunków seksualnych innej osoby za jej zgodą
 - wystąpienie ciąży lub choroby przenoszonej drogą płciową
- celu osiągnięcia podniecenia seksualnego
 - rozmowy zawierające treści jawnie seksualne, wulgaryzmy i żarty o podtekście seksualnym
 - zainteresowanie i/lub bycie w związku z osobą tej samej lub odmiernej płci
 - czynności seksualne z partnerem lub podobnym wieku i o podobnym stopniu rozwoju

2. Zrozumienie

Dzieci wyrażają swoje potrzeby i pragnienia poprzez zachowanie, dotyczy to również zachowań seksualnych. **Ważne jest zrozumienie przyczyny danego zachowania seksualnego.** Dzieci często nie mają wystarczających umiejętności językowych, doświadczenia, nie potrafią szukać pomocy. Żeby im pomóc dorośli powinni uważnie przyglądać się ich zachowaniom i prawidłowo je interpretować. Kiedy obserwowane zachowanie seksualne uznamy za niepokojące albo szkodliwe, powinniśmy zastanowić się, dlaczego dziecko lub nastolatek je podejmuje. Analiza zachowania i sytuacji, w których ono występuje, pomoże zrozumieć, co się dzieje z dzieckiem i podpowie, co należy zrobić.

Jakie mogą być przyczyny tych problemów?

- brak wiedzy na temat seksualności
- znudzenie albo samotność ciekawość
- ekscytacja seksualnością
- brak umiejętności społecznych

- problemy zdrowotne
- konflikty w relacjach (z dorosłymi i/lub rówieśnikami)
- dezorientacja w kwestii seksualności
- brak reguł wychowawczych i konsekwencji w otoczeniu dziecka
- brak wiedzy na temat zagrożeń związanych z danym zachowaniem
- obserwacja czynności seksualnych i kontakt z treściami seksualnymi
- brak nadzoru i opieki ze strony osób dorosłych
- doświadczenie przemocy fizycznej, emocjonalnej lub seksualnej albo zaniedbywania
- brak spójności zasad w różnych środowiskach
- nieprawidłowe relacje w rodzinie

Zrozumienie dziecka bądź nastolatka oraz problemów, które mogą stanowić przyczynę obserwowanego zachowania, pomaga w planowaniu skutecznych działań. Wszystkie dzieci i młodzi ludzie mają prawo do bezpiecznego rozwoju seksualnego. **Wyrażanie swojej seksualności jest naturalne i zdrowe, jest jednym z zasadniczych aspektów człowieczeństwa.** Gdy dzieci przejawiają zachowania seksualne, które narażają je na niebezpieczeństwo bądź wyrządzają krzywdę innym, dorośli muszą interweniować, aby zapewnić im ochronę i właściwą opiekę.

3. Jak reagować?

Każde zachowanie ma pewną funkcję. Kiedy zrozumiemy przyczyny zachowania dziecka, będziemy mogli zareagować w sposób odpowiedni dla jego potrzeb rozwojowych. Zachowanie odzwierciedla zwykle cały wachlarz potrzeb. Właściwa reakcja na niepokojące, niebezpieczne lub krzywdzące zachowania dzieci może wymagać zastosowania wielu strategii. Istotne jest również uwzględnienie potrzeb osób, które mają wpływ na życie dzieci lub młodych ludzi, zwłaszcza członków rodziny czy opiekunów. **Edukacja na temat seksualności sprzyja otwartej, szczerzej komunikacji i tworzy podstawy dla rozwoju zdrowych zachowań i postaw seksualnych.**

Reagując na potrzeby rozwojowe dziecka możemy:

- przekazywać rzetelną wiedzę, dotyczącą seksualności;
- rozwijać u dziecka umiejętności społeczne;
- wspierać zdrowe przyjaźnie i związki;

- uczyć dziecko o prywatności;
- ustanowić jasne reguły i przestrzegać ich;
- zapewnić spójność reguł w różnych środowiskach funkcjonowania dziecka;
- zwiększyć nadzór w sytuacjach podwyższonego ryzyka;
- monitorować zachowania i zapewnić wsparcie;
- zapewnić szczególną ochronę dzieciom, które doświadczyły wykorzystywania seksualnego;
- zadbać o to, by dziecko nie przebywało w towarzystwie osób, które stosują przemoc rówieśniczą lub przejawiają niepokojące zachowania seksualne;
- ochraniać dziecko przed sytuacjami, w których można podejrzewać podwyższone ryzyko krzywdzenia, wykorzystywania, przemocy lub zaniedbywania;
- sprawdzać, czy u dziecka nie występują infekcje lub urazy, w razie potrzeby zapewnić mu pomoc medyczną;
- przekazywać informacje i udzielać wsparcia członkom rodziny, opiekunom i profesjonalistom; zapewnić dziecku poradnictwo lub terapię;
- jeśli jest taka konieczność, zawiadomić odpowiednie służby o zagrożeniu bezpieczeństwa dziecka.

W większości przypadków zachowania seksualne są normalne i zdrowe (należą do kategorii zachowań zielonych). Zaobserwowanie takich zachowań jest okazją do rozmowy z dziećmi na temat seksualności. Zachowania należące do kategorii zachowań żółtych i czerwonych, występują u dzieci rzadziej. Wymagają one zwrócenia szczególnej uwagi, monitorowania, nadzorowania oraz edukacji dzieci na temat seksualności i bezpieczeństwa. Mogą również wskazywać na konieczność ochrony dziecka przed krzywdzeniem, podjęcia działań prawnych i zapewnienia dziecku terapii.

Maja Kordek